

"Nihayetsiz makàsıda müteveccih vezâifini görüp, acz ve fakr ve kusurunu ubûdiyet suretinde ilân etmek,.." cümlesini açıklar mısınız?

İnsanoğlu, fitrat ve fitrata takılan cihazlar bakımından, mahlukat içinde en cami ve en külli bir varlıktır. Her bir aza ve duyguları bir aleme açılan pencereler hükmündedir. İnsan o pencereler vasıtası ile o alemleri seyredebilir.

Mesela, insandaki göz, renkler alemine açılan bir penceredir, göz ile o renkler alemindeki cümbüş ve nakışları seyrederek ve sanatkarına karşı bir yol bulur. Yine kulak, sesler aleminin bir kapısıdır, insan o kapıdan bütün mahlukatın tespih ve zikirlerini işitir. Tat alma azası olan dil ile Allah'ın bütün ikram ve inamlarını tadılıp ve tartılır... Akıl harika bir alettir, kainat kitabında yazılan bütün manaları onun vasıtası ile okuyup tefekkür ederiz. Kalp, külli bir muhabbet istidadı olan yüksek bir latifedir, hiçbir mahluk, insan kadar Allah'a muhabbet besleyebilecek kabiliyete sahip değildir.

Allah, buna benzer sayısız latife ve duygular ile insanı donatmıştır. Ve her bir latife ve duygunun da ayrı bir vazifesi, ayrı bir maksadı vardır. İnsana düşen şey ise, bu duygu ve latifeleri o vazife ve maksatlarda kullanmaktır.

İşte bütün bu duygu ve latifeleri Allah'ın istediği bu külli vazife ve maksatlarda kullanmak, ibadetin ve kulluğun özü ve özeti oluyor. Akıl, Allah'ın sanatlarını okuyup tefekkür etmekte kullanmak için verilmiştir. Biz bu cihazı dünyanın geçici ve adi işlerinde sarf edersek, bu cihazı verilmiş amacına uygun kullanmamış oluruz. Yine kalbi, sadece Allah'a tahsis etmeyip, dünyanın fani ve çirkin yüzüne sarf edersek, kalbin verilmiş maksadına aykırı kullanmış oluruz vs...

Allah insana, diğer mahlukata nispeten ziyade bir genişlik ve cami bir kabiliyet vermiştir. İnsan, bu ziyadelikleri göstermeyip, kendini diğer mahlukat ile aynı kefeye koyarsa ve onları yaşayışça taklide kalkarsa, fitratına konulmuş olan o külli vazife ve maksatlara ihanet etmiş olur. Üstat buna işaret için şu temsili veriyor:

"Bir adam, bir hizmetkârına on altın verip '*Mahsus bir kumaştan bir kat elbise yaptır.*'emreder. İkincisine bin altın verir, bir pusula içinde bazı şeyler yazılı o hizmetkârın cebine koyar, bir pazara gönderir."

"Evvelki hizmetkâr, on altınla âlâ kumaştan mükemmel bir elbise alır. İkinci hizmetkâr, divanelik edip, evvelki hizmetkâra bakıp, cebine konulan hesap pusulasını okumayarak, bir dükkâncıya bin altın vererek bir kat elbise istedi. İnsafsız dükkâncı da kumaşın en

ürüğünden bir kat elbise verdi. O bedbaht hizmetkâr, seyyidinin huzuruna geldi ve şiddetli bir tedip gördü ve dehşetli bir azap çekti."

"İşte, ednâ bir şuurunu olan anlar ki, ikinci hizmetkâra verilen bin altın, bir kat elbise almak için değildir. Belki mühim bir ticaret içindir."

"Aynen onun gibi, insandaki cihazât-ı mâneviye ve letâif-i insaniye ki, herbirisi hayvana nisbeten yüz derece inbisat etmiş. Meselâ, güzelliğinin bütün merâtibini fark eden insan gözü; ve taamların bütün çeşit çeşit ezvâk-ı mahsusalarını temyiz eden insanın zâika-i lisaniyesi; ve hakaikın bütün inceliklerine nüfuz eden insanın aklı; ve kemâlâtın bütün envâına müştak insanın kalbi gibi sair cihazları, âletleri nerede; hayvanın pek basit, yalnız bir iki mertebe inkişaf etmiş âletleri nerede? Yalnız şu kadar fark var ki, hayvan kendine has bir amelde -münhasıran o hayvanda bir cihaz-ı mahsus- ziyade inkişaf eder. Fakat o inkişaf hususîdir." (1)

(1) bk [Sözler, Yirmi Üçüncü Söz](#)